

Regionalny wymiar „Kongresu Zjednoczeniowego” z grudnia 1948 r.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Delegatura w Kielcach

75 lat temu w auli Politechniki Warszawskiej trwał „Kongres Zjednoczeniowy partii robotniczych”. Dominująca wówczas Polska Partia Robotnicza wchłonęła „bratnią” Polską Partię Socjalistyczną, tworząc Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą, która przez kolejnych ponad 40 lat rządziła Polską. Akt „zjednoczenia” został poprzedzony przygotowaniem w całym kraju, a powstanie nowej partii i ogłoszenie jej programu, naśladującego rozwiązania ze Związku Sowieckiego, wywołało niepokój Polaków.

dr Michał Zawisza

Referat Edukacji Narodowej IPN w Kielcach

Oficjalne przygotowania relacjonowała na bieżąco ówczesna prasa. Przeglądając wydania z tamtego czasu znajdziemy opis udekorowanych ulic, relacje z wyborów delegatów czy licznie składanych zobowiązań. Z kolei w źródłach sporządzonych przez działaczy partyjnych i funkcjonariuszy UB można znaleźć informacje o nastrojach społecznych. Odbiegały one od opisywanego w prasie optymizmu, nadziei i euforii. Jak więc wyglądało przygotowanie do Kongresu na ziemi świętokrzyskiej i czego obawiało się miejscowe społeczeństwo?

ZOBOWIĄZANIA

Jednym z elementów przygotowań do Kongresu obok wyboru delegatów PPS i PPR, były specjalne zobowiązania, składane przez załogi zakładów pracy. Akcja miała podnieść rangę wydarzenia i pokazać poparcie dla komunistów ze strony pracowników przemysłu. W odpowiedzi na „wyzwanie” pracowników Kopalni „Zabrze-Wschód”, od początków października 1948 r. deklarację przyspieszenia produkcji

podjęły – trudno wskazać na ile spontanicznie – załogi co najmniej 162 fabryk w województwie kieleckim.

Gorączka zobowiązań ogarnęła też inne gałęzie gospodarki. Dla przykładu, robotnicy budowlani deklarowali wcześniejsze zakończenie planów rocznych i wykonanie remontów mieszkań przed zaplanowanym pierwotnie terminem. Z kolei administratorzy Państwowych Nieruchomości Ziemijskich, obiecując wzrost produkcji, zobowiązali się np. „wykonać plan tuczu świń i przekroczyć go o 10 proc.”

Do zobowiązań dołączyła również młodzież szkolna, która obiecywała pomoc mniej uzdolnionym uczniom oraz studiowanie „elementarnych zasad marksizmu i leninizmu” lub uporządkowanie szkół i boisk sportowych. Uczniowie Gimnazjum im. Śniadeckiego w Kielcach zobowiązali się uzyskać 100 proc. promocji do następnych klas, ich rówieśnicy z Gimnazjum św. Królowej Jadwigi „wytworzyć w szkole atmosferę pracy, wykluczającą opuszczanie dni szkolnych, spóźnianie się i niesumienne przygotowanie [do] lekcji”, zaś uczyszczający do Gimnazjum św. Kingi „zapoznać się z zasadami marksizmu-leninizmu” oraz uporządkować szkołę i jej otoczenie. Podobne zobowiązania przyjęła młodzież w Busku, Bliżyniu, Pińczowie, Staszowie czy Sandomierzu.

PRZED KONGRESEM

Już od pierwszych dni grudnia 1948 r. w większych miastach województwa odbywały się uroczystości na cześć zbliżającego się kongresu, zebrania członków związków zawodowych, masówki fabryczne. Przez województwo przebiegły młodzieżowe sztafety „Gwiazdzistego Biegu”, niosącego „pозdrowienia na Kongres”, zapoczątkowane w Rzeszowie i Katowicach. Na niesionym przez uczestników sztafety pergaminie pojawiały się pieczętki i podpisy przedstawicieli zakładów znajdujących się na trasie biegu. W niedzielę 12 grudnia w miejscowościach gminnych zorganizowano okolicznościowe akademie dla mieszkańców wsi.

Wiec przedkongresowy w Hucie Ostrowiec, podczas którego przyjęto rezolucję ws. tzw. czynu kongresowego, PKF 46_48, Repozytorium Cyfrowe FilMOTEKI Narodowej

Dwa dni przed rozpoczęciem Kongresu, w Teatrze im. S. Żeromskiego w Kielcach odbyło się uroczyste pożegnanie kieleckich delegatów. „Po akademii – relacjonowało „Życie Radomskie” – uformował się olbrzymi pochód, który przy dźwiękach Międzynarodówki i przy świetle różnokolorowych rakiet przemaszerował na dworzec kolejowy. (...) Dźwięki Międzynarodówki, gromkie okrzyki na cześć Zjednoczonej Partii Klasy Robotniczej pożegnały odjeżdżający pociąg”.

Władze zadbały, by odpowiedni wygląd zyskały ulice i zakłady pracy. „Kielce toną w czerwieni. Na gmachu, w którym mieści się Wojewódzka Rada Narodowa [Pałac Biskupów Krakowskich – M.Z.] umieszczono wielkie portrety przywódców socjalizmu oraz polskiej klasy robotniczej. W poprzek ulicy Sienkiewicza zawieszono czerwone transparenty z hasłami podkreślającymi znaczenie doniosłego aktu połączenia partii robotniczych oraz marszu Polski do socjalizmu. Boczne ulice i przedmieścia przybrano również czerwinią, portretami i chorągwiami. (...) Najbardziej jednak imponująco przedstawia się dekoracja dworca kolejowego.” Podobnie udekorowane były inne większe miasta regionu. Na ulicach niektórych miejscowości zamontowano megafony, za pośrednictwem których transmitowano przemówienia z auli Politechniki Warszawskiej.

POWSTANIE PZPR

W przeddzień Kongresu Jedności, 14 grudnia w Teatrze „Roma” odbył się II Zjazd PPR, w nieodległym Teatrze Polskim – XXVIII Kongres PPS. Przedstawiciele obu partii podjęli uchwały w sprawie połączenia. Następnego dnia, przed godz. 10:00 syreny fabryczne w całej Polsce obwieściły robotnikom rozpoczęcie kongresu warszawskiego. Zebrani w halach zakładowych pracownicy wysłuchali przemówienia Bieruta inauguracyjnego wydarzenie. Następnie na miejscu przemawiali członkowie dyrekcji, przodownicy pracy, władze miasta, związków zawodowych. Pracownicy – powszechnym wówczas zwyczajem – przyjmowali stosowne rezolucje popierające powstanie PZPR. Wieczorem w miastach organizowano akademie oraz występy artystyczne lub zabawy ludowe.

Kolejne dni Kongresu w Warszawie wypełniły niezliczone wystąpienia działaczy nowo powstałej partii, „dyskusja” nad dokumentami programowymi czy wybory władz PZPR. Prasa relacjonowała obrady kongresu, toczone w obecności przedstawicieli innych partii komunistycznych z różnych kontynentów, zamieszczając obszernie fragmenty wystąpień, skład wybranych gremiów partyjnych, komentarze z prasy zagranicznej oraz informacje o wydarzeniach towarzyszących. Jednym z nich była prezentacja przed gmachem Politechniki Warszawskiej pięciu egzemplarzy nowej konstrukcji – ciężarówek „Star”, wyprodukowanych w Zakładach Starachowickich.

Kongres trwał do 22 grudnia. Już następnego dnia w Kielcach zebrał się Komitet Wojewódzki (KW) PZPR. Nie było niespodzianek przy wyborze władz – I sekretarzem został Jan Kozłowski, dotychczasowy szef PPR w województwie. Następnie egzekutywa KW PZPR dokonała pierwszych zmian na stanowiskach kierowniczych w administracji, rozpoczynając praktykę obsadzania posad w ramach nomenklatury partyjnej, gwarantującej komunistom kontrolę nad tworzoną przez siebie systemem.

Do początków lutego 1949 r. trwała „akcja scaleniowa”, polegająca na łączeniu kół PPS i PPR. Jedynie w kilku miejscowościach doszło do zgrzytu, gdy nieliczni członkowie partii odmawiali ponownego wypełnienia kwestionariusza, obawiając się, że będzie to równoznaczne z deklaracją przystąpienia do spółdzielni produkcyjnej. Mimo że byli członkowie PPS stanowili około 1/3 przynależnych do PZPR

Wiec przed budynkiem Politechniki Warszawskiej, grudzień 1948 r., Archiwum IPN

Przemówienie Bolesława Bieruta, Narodowe Archiwum Cyfrowe

w województwie kieleckim, zostali zmarginalizowani w władzach kół partyjnych, komitetów gminnych, miejskich i powiatowych. Prym wiodli niegdysiejsi pepeerowcy.

NASTROJE SPOŁECZNE

Oceniając nastroje społeczne w województwie kieleckim szef WUBP w Kielcach ppłk Józef Pluta pisał o „radości, entuzjazmie, zadowoleniu” warstw uważanych za bazę społeczną komunistów. Na robotników, „inteligencję pracującą” i „biedne chłopstwo” pozytywnie miały działać dekoracje miast, zobowiązania i „duch powziętych na Kongresie uchwał”. Co prawda zauważał „podszepty wrogiej propagandy” oraz „wrogię” napisy i ulotki, lecz – jego zdaniem – nie zepsuły one „świętecznego nastroju”.

Wydaje się, że o ile niektórych ogarnął prawdziwy entuzjazm, o tyle nie można było zignorować negatywnych odczuć, które podziałała znaczna część społeczeństwa. W związku z zapowiedzianym na Kongresie planem rozbudowy przemysłu, robotnicy obawiali się obniżenia płac przy jednoczesnym wzroście cen na żywność i odebraniu świadczeń rodzinnych. Mieszkańców wsi niepokoiło widmo kolektywizacji i tworzenia kolchozów.

Wiele emocji wywołała zapowiedź oddzielenia Kościoła od państwa. Obawiano się zamykania kościołów, zabronienia ślubów kościelnych i chrztów. Zaniepokojeni byli nawet członkowie nowo powstałej partii. Podczas zebrania w Zakładach Starachowickich dopytywano, z czego będą żyli księża, dlaczego zdejmuje się krzyże w miejscach publicznych i czy kościoły zostaną zamienione w muzea. Po referacie o oddzieleniu Kościoła od państwa – jak zapisano w protokole ze spotkania – „wiadać było zażenowanie w oczach towarzyszy”, z jeden z robotników oświadczył dumnie: „byłem i będę wierzący i nikt mi tej wiary nie wydrze z serca”. ◀